

Per-Ola Jansson

Får alla felaktigt dömda resning? – En central rättssäkerhetsfråga

Seminarium i form av en paneldebatt med inlägg av seminariedeltagare arrangerat av Stiftelsen Rättsstatens Vänner

Tid: Den 27 november 2017

Plats: Sjöfartshuset i Stockholm

Deltagare: Ett fyrtiotal seminariedeltagare

Paneldeltagare (i den ordning de gjorde sina inledningsanföranden):

- Advokaten och styrelseledamoten i Stiftelsen Rättsstatens Vänner Anders Frigell
- Riksåklagaren Anders Perklev
- Ordföranden i Högsta Domstolen, justitierådet Stefan Lindskog
- Doktoranden vid Uppsala universitet Moa Lidén
- Professorn i straffrätt vid Oslo universitet Ulf Stridbeck

Moderator: Juris doktor Peter Nobel

I det följande finns ett referat av seminariet.

Anders Frigell

Avsikten vid detta seminarium är att diskutera rättssäkerheten i brottmål, i vilka gäller principen "hellre fria än fälla" eller, i mera rättsliga termer, att ingen får fällas till ansvar om det finns rimliga tvivel på skulden. Skulle det i efterhand visa sig att det finns skäl att anta att någon har dömts i strid med dessa principer finns möjligheten att rätta till detta genom resning. Resning kan exempelvis komma i fråga när nya omständigheter i efterhand kommer fram, vilka, om de varit kända i brottmålet, skulle ha lett till friande dom. Lagförarbetena talar i fråga om resning dock om vikten av domars orubblighet, vilket medför att resning kan vara svår att få. Detta kan lätt leda till att sanningsprincipen kan komma på skam. Till det kan medverka att såväl domstolar som åklagare är inblandade i resningsförfarandet, vilket de också har varit i tidigare process. Det är emellertid ofrånkomligt att felaktiga domar kommer till stånd. Då måste rättelse kunna ske. Om en domstol dömer utan stöd av tekniska bevis utan bara på grund av utsagor av de berörda parterna är risken för fel stor. Domstolen skall visserligen se till alla omständigheter i ett fall, men får ofta i sådana fall göra trovärdighetsbedömningar av de berörda personernas utsagor, vilket är grannliga uppgifter. Till det kommer att domare, åklagare och poliser i allmänhet är dåligt utbildade i vittnespsykologi. Inte sällan förs inte de omständigheter under vilka ett påstått brott har begåtts in i processen, utan domstolarna får för sina ställningstaganden nöja sig med utsagorna. Detta sätter tummen på behovet av

utbildning i vittnespsykologi. En möjlighet som bör kunna utnyttjas är också att vittnespsykologer kan utnyttjas för att tillföra domstolarna sakkunskap på området.

Anders Frigell tar härefter som exempel upp det så kallade Da Costa-fallet, i vilket ett fotohandlarpar vid midsommartid ett år hade sett en inlämnad film, vilken de tre år senare påminde sig när de i tidningen såg om att fotografering påståtts ha ägt rum i samband med ett styckmord. Vid en konfrontation avsedd att peka ut vem som lämnat in denna film pekade mannen i paret ut en polis, medan hustrun, med tvekan, pekade ut en av de misstänkta. Polisen ändrade sig vad gäller misstankar om vem som lämnade in filmen. Vid en senare konfrontation pekade hon efter lång tid i stället ut den då misstänkte. Vittnespsykologisk expertis har kommit fram till att utpekandena saknar tillförlitlighet. Att utpekandena och utsagorna inte var tillförlitliga var okänt för den kammarrätt som hade att ta ställning till om de misstänkta skulle få behålla sina läkarlegitimationer. Kammarrätten tillmätte fotohandlarparet central betydelse.

Härefter spelas på Anders Frigells begäran upp ett avsnitt ur en film på temat om det finns felaktigt dömda i Sverige. Avsnittet utgörs av en intervju med en kvinna, som berättar att hon som barn ljugit om sin fars sexuella övergrepp på henne, vilken lögn aldrig genomskådats med följd att fadern dömts för sexualbrott. Kvinnan i filmen påstår att hon blivit pressad av företrädare för socialtjänst och polis att lämna de felaktiga, anklagande uppgifterna.

Anders Frigell fortsätter sitt anförande med att berätta att fadern i filmen sökt resning två gånger, dock utan framgång. Han uttalar som sin uppfattning att detta bör ha berott på att de rättsliga instanserna i resningsärendet hade angripit grunden för resningsansökan och inte bristerna i den ursprungliga domen. Vid sin prövning av resningsansökningen hade Högsta domstolen anfört att kvinnan kan ha varit påverkad av sin familj och därför kunde ha ljugit i samband med resningen. Med utgångspunkt från detta anför Anders Frigell att det kan finnas en risk för att det går prestige i resningsärendena så att åklagare och domstolar har svårt att frångå tidigare bedömningar. Han har själv arbetat på en advokatbyrå och har där lärt sig att man alltid måste kontrollera om de parter man företräder i andra sammanhang kan ha varit motparter i ärenden vid byrån, då i så fall jäv inträder. Ett liknande jäv borde också domstolar träffas av, vilket sätter ett frågetecken till att Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen i samband med resning på nytt prövar sådant som domstolarna själva tidigare kan ha handlagt. Riksåklagaren, som yttrar sig i resningsärenden, säger ofta nej till resning. Frågan kan ställas om Riksåklagaren över huvud taget bör vara med i resningsprocessen. Numera kan försvarare förordnas i resningsfall, men förutsättningarna för detta är snäva. För framgång med resning krävs emellertid i allmänhet att en advokat engagerar sig i fallet, vilket ofta tvingas ske pro bono. Inte sällan krävs också för framgång att saken blir föremål för journalistiskt intresse och medial granskning. Så får dock inte ett rättssystem fungera. En reformering av resningsinstitutet är därför påkallad. Det är emellertid en politisk fråga. Anders Frigell berättar därvid att han sökt flera justitieministrar i saken men inte fått tillträde, då de inte ansett sig ha tid. Resningsfrågan är inte politiskt intressant, eftersom den knappast ger några röster. Det finns också en okunskap i saken. Samtidigt är det en livsavgörande fråga för dem som berörs. Han har lyckats få till stånd en sammankomst med riksdagspolitiker, vilken trots positivt intresse vid tillfället dock inte lett till något resultat.

I anslutning till Anders Frigells anförande görs följande inlägg från seminariedeltagare:

- Av den advokat som varit verksam i det resningsärende som avhandlas i den film ur vilken ett avsnitt visats görs en hänvisning till en undersökning gjord vid psykologiska institutionen vid Göteborgs universitet (kommenterad i Svensk Juristtidning 2013, sidan 753 ff, i artikeln "Om tro, tyckande och vetande" av Mikael Mellqvist) av vilken framgår att de prejudikat som

förekommit i sexualbrottmål fram till den tidpunkt då undersökningen presenterades inte hållit måttet från psykologiska utgångspunkter.

- Billy Butt, som själv sökt resning vid ett flertal tillfällen, påpekar att han på grund därav dragit slutsatsen att Högsta domstolen skapat en praxis enligt vilken tidigare framlagda omständigheter inte tas med i bedömningen när nya resningsärenden anhängiggörs, medan lagen har en mera öppen inställning till att hänsyn kan tas till alla omständigheter. Han efterlyser en ordning enligt vilken resning borde beviljas om någon ledamot av Högsta domstolen röstar för resning även om majoriteten är emot.
- Ulf Stridbeck påpekar att det förekommer utbildning i vittnespsykologi i såväl Uppsala som Stockholm och att sådan utbildning skulle kunna tillföras juristutbildningen. Alla domare har fått en sex timmar lång inledande kurs i vittnespsykologi och en bok i ämnet.

Anders Perklev

Anders Perklev betonar först att ämnet för dagens seminarium är viktigt och intressant. Som Riksåklagare är han, tillsammans med vice Riksåklagaren, ende åklagare i Högsta domstolen och har därvid bland annat att ta upp frågor om resning. Han har därför en hel del erfarenhet av resningsärenden. Emellertid uppträder han inte själv i dessa ärenden utan företräds i resningsärenden av en särskilt förordnad överåklagare, vilken bereder ärendena och utarbetar förslag. Att uppgiften ligger på en särskild överåklagare gör att prövningen görs oberoende av den eller de åklagare som tidigare har haft ett mål. Överåklagaren har ansvaret för resningsärendena som en sluttjänst, vilket verkar för dennes oberoende. Antalet resningsärenden varierar mellan åren men uppgår till ett ansevärt antal varje år. Innevarande år har de hittills varit 27. Av dem har 14 kommit från Högsta domstolen. I åtta fall har den dömda vänt sig till Riksåklagaren för stöd. Det har också förekommit att lägre åklagare har vänt sig till Riksåklagaren när det kunnat antas att fel har begåtts. Riksåklagaren har själv i tre fall öppnat nya resningsärenden.

Anders Perklev nämner härefter några exempel och pekar därvid först på ett fall i vilket en brottsprovokation använts på ett felaktigt sätt, varvid Riksåklagaren naturligtvis tillstyrkt resning. Han nämner vidare att frågan om dubbel bestraffning i samband med skattebrott och skattetillägg har föranlett Riksåklagaren att, efter Europadomstolens och Högsta domstolens avgörande, söka fram cirka 300 fall i vilka resning har begärts. De så kallade Quick-ärendena angick tingsrättsdomar, varför andra åklagare i några av dem begärde resning. Några fall har förekommit i vilka narkotikaintyg har tolkats felaktigt, vilket i sin tur har föranlett att ett antal resningsfall har aktualiserats. I dem har frågan ställts till de dömda om de velat att Riksåklagaren skall begära resning, vilket kunnat ha betydelse i fråga om deras belastningsregister.

Anders Perklev kan se två typfall i vilka resning aktualiseras. Det ena är att det har blivit fel från början, exempelvis genom en felaktig vittnesbevisning. Det andra är att domen framstår som riktig med hänsyn till den bevisning som lagts fram men att nya omständigheter har kommit till. Inställningen från Riksåklagaren är att gällande rätt i fråga om bevisvärdering skall följas i samband med resning. Om ny utredning påkallas när omständigheterna tyder på att resning kan bli aktuell så görs en förnyad utredning.

Till frågan om ett särskilt resningsinstitut skall införas vill Anders Perklev tillföra ett antal utgångspunkter, nämligen den begränsningen att regeringsformen föreskriver att resningsärenden skall prövas av domstol, att denna begränsning måste bemästras om en önskan är att avlasta Högsta domstolen resningsärendena, att en lägre domstol inte skall kunna ändra en högre domstols beslut

och att den väl fungerande kontradiktoriska tvåpartsprocessen bör gälla också vid resning, varvid måste övervägas vem som skall företräda respektive sida vid en eventuell nyordning. En fråga är vidare vad man vill uppnå med ett nytt resningsinstitut. Om det är att "sänka ribban" för resning så går det lika väl att åstadkomma inom ramen för gällande processordning. En möjlighet är att erbjuda den dömda bättre utredningsmöjligheter. Den som inte själv har resurser kan behöva hjälp. Frågan är hur det i så fall kan åstadkommas. Att prestigeskäl, som Anders Frigell antytt, skulle förekomma för att försvara tidigare domar vill Anders Perklev utesluta på det personliga planet. Dock skulle kunna påstås att prestigen kan träffa hela systemet för prövning. Detta anknyter till allmänhetens förtroende för systemet, för vilket det är viktigt såväl att rättvisa skapas som att det syns utåt att detta sker. Flera skäl talar enligt Anders Perklev mot att ändra gällande system. Det viktigaste är att med ett nytt institut skulle skapas "en fjärde instans" som det vore möjligt att gå till efter Högsta domstolen. En annan risk är att en avvikande praxis skapas, kanske genom att en "lägre ribba" läggs, vilket skulle kunna skapa problem i brottmålsprocesser. Samhället kännetecknas av att allt flera inspektionsorgan och tillsynsmyndigheter skapas. Kanske kan förtroendet stärkas med ett nytt institut, men vem skall granska granskarna? Nya kostnader uppkommer. Vidare gäller att orubblighetsprincipen är viktig. De personer som berörs av en dom måste kunna inrätta sig efter den. I diskussionen om resning saknas mycket av brottsofferperspektivet. Det är viktigt för brottsoffer att kunna sätta punkt. Den fråga som bör ställas är vad som är fel med det nuvarande systemet. De fel som påvisas bör läkas inom ramen för detta hellre än att kasta det över bord. Att skipa rättvisa långt i efterhand är svårt. Bevisningen försämras, vittnen glömmes, etcetera. Detta talar för att försiktighet bör gälla vid påpekanden om att rättvisa kan ske genom omprövning sent i efterhand. Felaktigheter måste dock givetvis kunna rättas till. Den möjligheten finns i gällande ordning. Rättssäkerheten måste under alla förhållanden värnas. Muntlighetsprincipen är därvid av vikt. Men det är svårt för den som inte varit med om en händelse att i efterhand säga att en omständighet är felaktig. I egenskap av Riksåklagare tycker Anders Perklev att åklagarna hanterar sin objektivitetsplikt väl.

Anders Perklev anser, oberoende av frågan om ett nytt resningsinstitut, att bättre kvalitet bör byggas in i det gällande systemet så att det skapas bättre förutsättningar för att revidera felaktiga beslut. När domar i allt högre grad grundas på handlingarna, borde till exempel allt inspelat material sparas i stället för att som nu förstöras när domar vunnit laga kraft. Därigenom skulle möjligheterna till efterhandsgranskning avsevärt förbättras. I fråga om arbetsbelastningen i Högsta domstolen kan Anders Perklev inte se något hinder mot att en hovrätt – en annan hovrätt eller annan hovrättsavdelning än den tidigare – i resningsärenden prövar hovrättsdomar. Det går vidare inte att komma ifrån den risk för felslut som ligger i att domar grundas på vittnesmål och på annan bevisning som skall bedömas. Om detta inte vore möjligt skulle vi, å andra sidan, inte kunna beivra brott. Risken för fel torde dock komma att minska som en följd av att den tekniska bevisningen blir att bättre. Risken måste dock hållas på en rimlig nivå, men den får inte sättas till noll. Därför måste ändringar i efterhand kunna ske, men tröskeln för detta måste vara så hög att man kan lita på domar. Ett sätt att åstadkomma detta vore bättre domsmotiveringar.

Anders Perklevs anförande föranleder följande frågor.

- En fråga gäller om sanningsprincipen eller orubblighetsprincipen bör ha företräde. Anders Perklev svarar att strävan måste vara att uppfylla sanningsprincipen, varför det måste vara möjligt att rätta till begångna fel.
- En annan fråga är om bevisvärdering är juridik eller psykologi. På den svarar Anders Perklev att bevisvärdering innebär att alla omständigheter skall beaktas, att de skall ställas samman och vägas mot varandra. Detta är juridik. Om saken gäller att endast bedöma utsagor

- kommer man dock närmare psykologin. I det sammanhanget instämmer han i påståenden om att vittnesbevisning kan vara dålig, varför han vill ha teknisk bevisning till stöd i brottmål.
- En tredje fråga gäller om Riksåklagaren i sina yttranden till Högsta domstolen arbetar med en mall, eftersom många yttranden ser så lika ut. Anders Perklev svarar att ingen mall förekommer men att ett visst systematiskt sätt att sätta upp yttrandena på förekommer, vilket kanske kan ge intryck av en likartad inriktning. Han betonar därvid att åklagaren är en part och att ett tvåpartsförhållande råder.
 - I en fjärde fråga påpekas att orubblighetsprincipen förutsätter robusta utredningar men att det förekommit många fall med bristande utredning, vilket medfört problem eftersom Högsta domstolen håller från sig fall rörande bevisvärdering. Anders Perklev håller med om att utredningarna måste vara robusta. Om de brister skall bristen falla tillbaka på åklagaren enligt principen "hellre fria än fälla". Svårigheten är vem som skall svara för utredningar som går ut på att hitta nya omständigheter. Det kan ordnas på olika sätt. Ett sätt vore att mera generöst utse offentliga försvarare. För att en ny utredning skall genomföras krävs i dag att det skall vara sannolikt att resning skall komma till stånd. Bäst är emellertid alltid att det blir rätt från början.

Stefan Lindskog

Stefan Lindskog förklarar att han vill ta upp frågan om resning från Högsta domstolens perspektiv. Därvid gäller att Högsta domstolen har en primär uppgift, nämligen att skapa prejudikat. För sin verksamhet har domstolen begränsade resurser. Antalet justitieråd är 16. Av dessa är ständigt två upptagna i lagrådet. Cirka 6 000 mål kommer in till domstolen varje år. Därav är cirka 5 000 överklagade mål. Därutöver förekommer exempelvis advokatärenden och utlänningsärenden. Under några år förekom omkring 500 resningsmål rörande skattebrott. Antalet mål om resning brukar annars vara omkring 500 årligen. De överklagade målen utgör "råmaterialet" för prejudikatbildningen. Domstolen skapar ungefär etthundra prejudikat årligen. En stor del av arbetet går ut på att reducera antalet mål till det hundratal prejudikat som kommer ut som det huvudsakliga resultatet av verksamheten. Arbetet måste därför koncentreras till det viktiga. Även de enklaste målen måste dock tas på största allvar. Nio tiondedelar av prövningstillstånden avgörs inom två månader. För att detta skall vara möjligt har handläggningen förenklats så att drygt nittio procent (92 %) av de mål som inte leder till prövningstillstånd avgörs av en ledamot, medan övriga avgörs av tre ledamöter.

Stefan Lindskog går härnäst in specifikt på handläggningen av målen om resning. Av dessa avgörs 80 % av en ledamot, medan huvudparten av övriga avgörs av tre ledamöter, medan omkring tre procent av fem ledamöter. Bifall till resning meddelas i ungefär en procent av målen. Fördelningen av resningsmål i fråga om vilka prövningen görs av olika antal ledamöter görs efter en indelning i mycket enkla mål, vilka prövas av en ledamot, enkla mål, vilka prövas av tre ledamöter, och inte enkla mål, vilka prövas av fem ledamöter. Den mest frekventa anledningen till begäran om resning är att missnöje råder med domen utan att mera än så anförs. En stor del av resningsansökningarna kommer återkommande från samma personer. De mycket enkla målen är inte enkla rent arbetsmässigt, eftersom de måste tas på allvar. Mycket enkla mål är när ingen ny omständighet eller något nytt bevis åberopas. Så snart något nytt har kommit in sker prövningen av tre ledamöter. När något nytt tillkommit begärs inte sällan yttrande från Riksåklagaren. I fall då yttrande inkommit från denne avgörs ärendet alltid av minst tre ledamöter. Högsta domstolen skall vid sin prövning av resningsmål utgå från den bevisvärdering som tidigare är gjord. Den skall inte omvärderas. Däremot

skall det som är nytt prövas. Den gamla bevisningen kan då komma att ses i ljuset av det nya. En fråga som har ställts är om resningsbeslut vinner laga kraft. Högsta domstolen har besvarat den med ett nej. När flera resningsansökningar görs i samma sak skall inte tidigare beslut omprövas. Vad som är särskilt svårt är när en central bevisperson har ändrat uppfattning i ett för prövningen väsentligt förhållande.

Det senast sagda föranleder Stefan Lindskog att komma in på Högsta domstolens befattning med bevisfrågor. Han slår därvid först fast att beviskraven är höga i brottmål och är desamma i fråga om sexualbrott som i mål om andra brott. Högsta domstolen söker undvika att pröva bevisning. Att värdera bevisning leder i allmänhet inte till prejudikat. Huvudförhandlingar är ovanliga i Högsta domstolen och förekommer på sin höjd någon gång i månaden, men också då söker domstolen undvika att komma in på bevisprövning. De flesta resningsmål handlar om bevisning, det vill säga om sådant som Högsta domstolen inte ägnar sig åt. Man kan därför med fog fråga om Högsta domstolens ledamöter är väl skickade att bedöma bevisning. Detta är ett skäl varför han anser att resningsmål inte hör hemma i Högsta domstolen, som ju är en prejudikatinstans.

Härefter påpekar Stefan Lindskog att så gott som alla resningsprövningar sker i en instans, eftersom de i allmänhet börjar i Högsta domstolen. Detta måste anses vara en brist, då det finns anledningar att också kunna överpröva resningar.

Stefan Lindskog framhåller vidare att möjligheterna att förordna offentlig försvarare i samband med resning borde bli mera generösa. Reglerna för detta är för närvarande snäva. Inom ramen för reglerna har dock Högsta domstolen sökt vara så generös som möjligt. "Ribban bör dock sänkas" för rätten till försvarare, liksom i fråga om när ny utredning skall företas.

I fråga om att skapa ett nytt resningsinstitut, på det sätt som förekommer i Norge och England, vore det enligt Stefan Lindskog ju i och för sig möjligt att ändra i regeringsformen, men det kvarstår i så fall dock en konstitutionell fråga som gäller lämpligheten i att låta en myndighet ändra domstolars utslag. Vidare måste den kontradiktoriska principen upprätthållas. En ändring får inte leda till att ett inkvisitoriskt förfarande kommer till stånd. Han vill peka på att det finns varianter på den ordning som gäller i Norge och England. I Danmark läggs frågor om resning inte på en myndighet utan på en specialdomstol. För sin del anser Stefan Lindskog att resning i Sverige inte bör ligga i Högsta domstolen utan i en annan domstol. Därvid kommer instansordningen in. Den kan dock inte vara ett stort problem om prövningen sker i en annan domstol än den som ursprungligen har dömt. Han skulle dock invända mot omprövning av en myndighet.

Efter Stefan Lindskogs anförande görs några påpekanden och ställs ett antal frågor, nämligen i huvudsak följande

- Efter påpekande av Anders Frigell om att meningen med ett resningsinstitut inte vore att det skulle ändra domar utan endast besluta om att domstol skall göra en omprövning invänder Stefan Lindskog att redan det förhållandet att ett institut skulle såtillvida underkänna en dom att det skulle kräva en omprövning vore ett problem.
- På fråga om det vore möjligt för Högsta domstolen att rättställa felaktiga domar om möjligheten till ändringsdispens återinfördes svarar Stefan Lindskog att domstolens uppgift inte är att överpröva utan att skapa prejudikat. Högsta domstolen kan dock meddela extraordinär dispens i fall av domvilla.
- På fråga om det vore möjligt för Högsta domstolen att inrätta en avdelning bara för resning svarar Stefan Lindskog att det i så fall vore lika enkelt att lyfta ut verksamheten ur domstolen. Han lägger till att han räknar med att Högsta domstolen i framtiden snarare skall få än mera preciserade uppgifter och färre ledamöter.

- Efter påpekande om att tvåpartssystemet för att fungera förutsätter en balans mellan parterna vilken för närvarande saknas då åklagarsidan har avsevärt större utredningsresurser än den dömde poängterar Stefan Lindskog att den som söker resning rimligen måste få bättre resurser samtidigt som det kontradiktoriska förfarandet bör vara gynnsamt för den dömde.
- Justitierådet Torgny Håstad kompletterar Stefan Lindskogs framställning med påpekandet att han anser att Riksåklagaren varit onödigt återhållsam med att återuppta förundersökningar. En reform som underlättar detta borde vara lämplig. Det skulle kunna ske genom att ett institut införs som kunde hjälpa till med utredningen. Om Riksåklagaren skall ansvara för att utredning sker och sedan träda in som part i den kontradiktoriska processen uppstår enligt Torgny Håstad en problematisk sammanblandning av roller. Frågan om det förekommer brister hos domstolarna när det gäller förmågan att bedöma bevis är långt viktigare än frågan om resning. Torgny Håstad anser för sin del att resningsbesluten borde ligga utanför Högsta domstolen, kanske lämpligen i en hovrätt. Domarna i Högsta domstolen har mycket liten erfarenhet av bevisvärdering, medan de domare som kanske i decennier suttit i en hovrätt har sysslat med detta så gott som ständigt.

Moa Lidén

Moa Lidén förklarar inledningsvis att hon i sin forskning söker anlägga en rättsvetenskaplig syn grundad på studier av ett par tusen resningsansökningar. I arbetet på sin kommande avhandling om confirmation bias i brottmål har hon som handledare såväl en jurist som en kognitionsforskare. Med confirmation bias menas en tendens att söka ge större tyngd åt den bevisning som förebringas eller tillmäta den större värde. Det är en omedveten process som därför kan drabba aktörer vilka skall vara objektiva och som uppfattar sig själva vara objektiva. Hon har skapat en kvantitativ statistisk metod för att genom experiment och arkivstudier undersöka betydelsen av confirmation bias. I olika delstudier undersöker hon om det förhållandet att gripande ägt rum påverkar polisens förhör, om att anhållande skett påverkar en åklagares bedömningar, om häktning påverkar att skuld lättare läggs på den häktade och om betydelsen av att en fällande dom har förekommit. Skulle sådana förhållanden ge anledning till förutfattade meningar uppkommer lätt fel. I en avslutande delstudie inriktar hon sig på metoder att komma till rätta med sådana fel. Syftet är att utvärdera rättssystemets förmåga till självkorrigerande. Som ett led i sina undersökningar utreder hon hur många åtalade som frias efter överklagan respektive resningsansökan.

Härefter redogör Moa Lidén för sina kvantitativa studier inriktade på resning. Det siffermaterial hon därvid visar kommer att ingå i hennes avhandling. Det sammanfattas kortfattat i det följande.

Moa Lidén har anslutit sig till beräkningar gjorda i andra sammanhang av andelen domar som kan uppfattas vara felaktiga. På grund därav har hon i sitt material undersökt hur många domar som ändrats efter överklaganden och därav kunnat göra antaganden om hur många felaktiga domar som kvarstår. När det sedan gäller resning har hon konstaterat att ett stort antal ändringar föranletts av ändrade ställningstaganden i rättsfrågor, såsom exempelvis i fråga om skattebrott när skattetillägg dömts ut. Antalet ändringar på grund av ändrade ställningstaganden i skuldfrågan är avsevärt mindre och kan räknas i några tiotal, av vilket följer att man kan anta att det alltså finns ett stort antal felaktigt dömda. Detta gäller särskilt med beaktande av det stora antal individer som fälls i tingsrätt och som därefter överklagar men inte får friande dom i hovrätt. Eftersom antalet resningsfall i vilka skuldfrågan bedömts annorlunda än tidigare är så förhållandevis litet är det svårt att peka ut några

gemensamma nämnanare i fallen. En är dock återtaga erkännanden, en annan ändrad vetenskaplig syn såsom rörande så kallade shaken baby. I fall då resning avslagits har de dömda sällan haft hjälp av juridiskt ombud eller åklagare. När åklagare begärt resning har denna i allmänhet beviljats, varför antaganden kan göras om att åklagare begär resning endast när det finns goda skäl och att åklagare har bättre utredningsresurser än dömda. Hon har vidare undersökt hur resningsärenden har bedömts av olika hovrätter och av Högsta domstolen och har då sett vissa skillnader mellan hovrätterna i fråga om att medge resning. Högsta domstolen har den lägsta frekvensen.

Moa Lidéns anförande föranleder ett antal frågor och kommentarer, nämligen följande.

- I en första kommentar från en seminariedeltagare görs antagandet att det förhållandet att Högsta domstolen vill vara en prejudikatinstans kan vara ett skäl till att domstolen är återhållsam i resningsmål. Häremot genmäler Torgny Håstad att han inte tror att den låga siffran för Högsta domstolen beror på prioriteringen av prejudikatintresset eftersom varje resningsmål prövas noga på sina förutsättningar, men att ett skäl kan vara att Högsta domstolen kanske haft en överdriven tilltro till hovrätternas bevisvärdering.
- Till frågan om varför så förhållandevis få resningar beviljas av Högsta domstolen påpekar Anders Perklev att många som söker resning i Högsta domstolen har utnyttjat alla medel för att få omprövning, varvid endast resning efter ansökan i Högsta domstolen återstår. Resultatet är därför enligt Anders Perklev inte så förvånande och lägger till att om många söker resning blir resultatet många avslag. Anders Perklev förklarar vidare Moa Lidéns konstaterande att effekterna statistiskt sett blir mera positiva när en åklagare begär resning än annars med att åklagaren då har uppmärksammat att fel har ägt rum och då kan lägga fram omständigheter som visar på de riktiga förhållandena. Moa Lidén svarar på detta att en fällande dom inte nödvändigtvis är mera säker för att den har avgjorts i två instanser (eftersom den ena instansen kan ha friat och den andra fällt) samt att antalet personer som söker resning är av mindre betydelse eftersom statistiken är i procentform. Därtill menar Moa Lidén att skillnaderna i odds för att få en ansökan beviljad beroende på vem som söker - åklagare eller enskild - kan vara problematisk då det är okänt om det beror på åklagarens bättre utredningsmöjligheter eller på om det faktiskt finns resningsskäl, eller om båda gäller i olika grad.
- På fråga om någon undersökning har gjorts av betydelsen av straffens längd i resningsfallen svarar Moa Lidén att benägenheten att ansöka om resning beroende på straffens längd inte har undersökts och inte heller beroendet av brottens karaktär, vilket kunde vara lika intressant.
- Sonny Björk, tidigare kriminaltekniker, påstår att confirmation bias förekommer i nästan varje förundersökning, vilket skapar felkällor redan i förundersökningarna.

Ulf Stridbeck

Inledningsvis nämner Ulf Stridbeck att han i sin professur i straffrätt i Oslo under ungefär tio år har ägnat sig åt rättspsykologi. Han har också erfarenhet av arbete hos åklagarmyndigheten i Norge.

Ulf Stridbecks redogörelse för den ordning som gäller för resning i Norge grundar sig på den sammanställning som finns i bilaga 1 till detta referat. Anförandet föranleder i huvudsak följande frågor.

- En fråga gäller om det i Norge förekommit negativa synpunkter på att personer friats i resningsförfarandet. Den besvaras av Ulf Stridbeck med att någon kritik inte förekommit och

påpekar samtidigt att brottsoffer ibland kan komma in i resningsprocessen men att detta i allmänhet inte förekommer.

- Eftersom de flesta dömda har en advokat redan från början i det norska resningsförfarandet ställs frågan om vem som betalar för detta, vilket av Ulf Stridbeck besvaras med att detta sker på privat väg. En poäng med förfarandet är dock att advokat inte skall behövas annat än för att fylla i det schema som behövs för att få igång processen. Utredningen sker sedan på kommissionens bekostnad. Utredningstiden stipuleras. I allvarliga fall kan en tämligen lång utredningstid avsättas. Den dömda får dock inte i förväg veta hur lång utredningstid som stipuleras.
- Med hänsyn till att Ulf Stridbeck under sitt anförande sagt att Kommisjonen for Gjenoptakelse av Staffesaker inte uppfattas som en fjärde instans görs ett påpekande om farhågan att det skulle ses så i Sverige med tillägg av frågan hur man i så fall kommer förbi den svenska grundlagen. Ulf Stridbeck svarar, med hänvisning till den norska ordningen, att kommissionen bara tar ställning när nya omständigheter tillförts som kan föranleda ändring och då beslutar att saken skall gå vidare till domstol.
- På fråga av Anders Perklev om vem som har bevisbördan när en sak tas upp på nytt svarar Ulf Stridbeck att det är åklagaren som skall bevisa allt från början. Av detta drar Anders Perklev slutsatsen att resultatet blir att den gamla domen i princip upphävs.
- På fråga om utredningarnas oberoende svarar Ulf Stridbeck att ett förslag kommit upp om att skilja utredarna i det norska systemet från själva kommissionen så att dess ordförande inte vore chef för utredarna, vilket kunde vara ett sätt att reducera confirmation bias. Det har dock ännu inte genomförts.
- En seminariedeltagare påpekar att det i så gott som varje resningsärende i Sverige visat sig finnas utredningsmaterial som inte tidigare lagts fram och frågar om den norska kommissionen har rätt till allt material, varvid Ulf Stridbeck upplyser att den norska kommissionen kan beordra fram allt material och till och med kan beordra utredning av polis.

Efterföljande diskussion

Vid en efterföljande diskussion görs bland annat följande påpekanden.

- Torgny Håstad: En nyckelfråga är att inspelning av vittnesmål sparas. Om inga levande vittnen finns att tillgå i resningsprocessen eller när vittnen har glömt kommer ingen egentlig ny prövning till stånd, utan då ligger ett friande i resningsfallet nära till hands.
- Anders Perklev: Det finns integritetsaspekter som leder till att radering av inspelningar görs efter lagakraftvunnen dom. Inga system finns för att bevara andra slag av bevis. Detta bör ändras anser Anders Perklev.

Härefter avslutas seminariet.

De i seminariet deltagande gavs efter detta tillfälle att se filmen "Döms Oskyldiga i Sverige?" av Thérèse Juel och Billy Butt, vilken visats i Riksdagen den 11 oktober och till vilken Anders Frigell, såvitt avser ett avsnitt, hänvisat i sitt anförande i seminariet.
